Fejős I. István

A BÍRÓSÁGI IGAZGATÁSRÓL

I. BEVEZETÉS

A bírósági igazgatás nálunk a tudományos kutatás kevésbé feldolgozott, pontosabban mondva annak teljesen elhanyagolt területei közé tartozik. Nincsenek a jogtudomány e területéről nagyobb rendszerezett művek, sőt értekezések sem.

A bírósági igazgatás nem tartozik a bírósági eljárások egyikéhez sem, hanem a közigazgatási joghoz. A közigazgatási jog összességében viszont egész sor sokkal fontosabb terület létezik, úgyhogy a bírósági igazgatás e tudományos és joghatályos területnek valahol a végén, perifériáján foglal helyet. Ezért részben érthető is, a bírósági igazgatásnak szentelt irodalom hiánya. Ezen a helyen megkíséreltük, hogy rendszerezett formában részben felöleljük és feldolgozzuk a bírósági igazgatást, azonban helyszűke miatt több aszpektus nem kerülhetett feltárásra. A témakör feldolgozásakor munkámat főleg az e tárgykörre vonatkozó és Vajdaság SZAT területén érvényben levő jogszabályokra szűkítettem.

A bíróságok ügyintézésének gyorsasága többször volt a bírálat tárgya. A lassú ügyintézés okainak elemzésénél rámutattak több objektív, de szubjektív körülményre és okra is. Nem fér kétség ahhoz, hogy a gyenge, elavult munkaszervezés és az ügyek gazdaságtalan elosztása egyike a legjelentősebb tényezőknek — szubjektív okoknak ezen a téren. A bírósági igazgatás mint a bírósági ügyintézés szervezője előtt áll az a feladat, hogy az ilyen állapotot megoldja. A jobb munkaszervezés egyúttal a bírósági eljárás meggyorsítását is jelentené, s hogy ez milyen fontossággal bír, nem szükséges külön hangsúlyozni. Éppen ezért a tudományos közéletben nagyobb figyelmet kellene szentelni a bírósági igazgatásnak.

II. A BÍRÓSÁGI IGAZGATÁS FOGALMA ÉS JOGI TERMÉSZETE

A bírósági igazgatással az elmélet keveset foglalkozik. Valahogy mindig csak mellékesen említi megjegyzésképpen megemlítve azt az előadás egésze megőrzése érdekében. Még az igazságszolgáltatásnak szentelt művekben is e tárgykör indokolatlanul kevés teret kap. Igaz, vannak érdekesebb témák is, de a bírósági igazgatásnak is mélyebb elemzés és elméleti feldolgozás tárgyává kellene válnia, mert szükség mutatkozik egy ilyen munka iránt.

Egyelőre a szakírók megelégednek a bírósági igazgatás fogalmának meghatározásával, rövid tekintettel annak feladataira. A további előadásban megkísérlünk rövid áttekintést adni a bírósági igazgatás definíciójáról.

Ferdo Culinović:[1] a hangsúlyt a bírósági igazgatás felügyeleti funkciójára teszi, „A bírósági igazgatás a bíróságok és azok szervei berendezése és működése feletti felügyeletből áll. A bírósági igazgatás szervei nincsenek felhatalmazva bírói funkciók végzésére (...). Hatáskörük csak a bírák megválasztásának rendszerére és a bíróság alkalmazottainak a kinevezésére, valamint azok egymás közti és a rájuk bízott munkával szembeni helyes viszonyulásra terjed. A bírósági igazgatás tehát a bíróságon történő technikai ügykezelés igazgatására vonatkozik, ideértve a bíróságok, feladataik hiánytalan elvégzésének előfeltételét képező dologi ellátását is.

Ivo Krbek[2]: „A bíróságtól (igazságszolgáltatástól) szigorúan különbözik az igazságszolgáltatás igazgatása. Az igazságszolgáltatás igazgatása a közigazgatási tevékenységnek csak meghatározott ágazata, amelyet szabály szerint annak szervei végzik. Szervezetileg azonban megengedett, hogy az igazgatás végzését ne csak az államigazgatás szerveire bízzák élükön kizárólag az igazságszolgáltatás legfelső igazgatási szervével, hanem részlegesen a bíróságokra is. Ebben az esetben a bíróság nem mint igazságszolgáltatási szerv, hanem mint államigazgatási szerv gyakorolja hatását, következésképpen itt közigazgatási előírások vannak érvényben. Tehát a bíróságok ezekben az esetekben nem élvezik a bírósági függetlenség előnyeit és a közigazgatási jog előírásait alkalmazzák."

Srećko Zuglia[3]: — a hangsúlyt a bírósági igazgatás szervezési funkciójára teszi: „A bírósági igazgatás feladata, hogy biztosítva legyenek a bírói funkció szabályszerű végzését szolgáló tényleges és személyi feltételek (...) Ezeket a teendőket különösen a bíróságok elnökei végzik, megfelelő számú hivatalnok segítségével. E teendők végzésében nem élvezik a bírói függetlenség biztosítékait, és kötelesek teljesíteni elöljáróik konkrét utasításait a törvényes kereteken belül."

Nikola Stjepanović[4]: „A bírósági igazgatás biztosítja a bíróságok működéséhez szükséges feltételeket. A bírósági igazgatás teendőit az igazságügy igazgatási szervei, valamint a bíróságok elnökei végzik."

Slavoljub Popović[5]: „Bírósági igazgatás alatt a bíróságok és az ille-

tékes közigazgatási szervek által való igazgatási teendők végzését értjük. Ezek szerint a bíróságok nemcsak bíráskodnak, hanem nagy számú közigazgatási teendőt is végeznek, azaz a bírósági igazgatás teendőit. A bírósági igazgatásnak az a feladata, hogy biztosítsa a bíróságok működéséhez szükséges feltételeket." Később műveiben[6] hasonló definíciókat találunk.

Tihomir Vasiljević[7]: „A bírósági igazgatás tevékenysége, amely tisztán közigazgatási tevékenység, a bíróságon a bíróság elnöke végzi, mégpedig nem bírói, hanem a bíróság igazgatási vezetőjének minőségében".

A törvényi közegek a bírósági igazgatás funkcionális definícióját határozzák meg.

A bíróságokról szóló törvény[8]: „A bírósági igazgatás biztosítja a bíróságok működésének feltételeit." Ezt követi a teendők felsorolása, a gondoskodás, hogy a bírósági teendőket időben és rendesen elvégezzék, a bírák, bírósági ülnökök, szakmunkatársak, káder- és személyi kérdéseinek megoldása, a bírósági ülnökök idézése, a bírósági ügykezelés megszervezése stb. (106. szakasz).

Az általános hatáskörű bíróságokról szóló alaptörvény[9]: „A bírósági igazgatás hatáskörébe azok a teendők (ügyek) tartoznak, amelyekkel biztosítják a feltételeket a bíróság szabályszerű munkájához és ügykezeléséhez, de különösen a bíróság belső ügykezelésének szervezése, teendők a bíróságon foglalkoztatott személyek munkaviszonyának rendezésével kapcsolatban, gondoskodás arról, hogy a bíróságon az ügykezelés rendben és időben történjék, valamint a statisztikai szolgálat." (37. sz. 1. bekezdés)

Az általános hatáskörű bíróságokról szóló törvény[10]: „Azok a teendők végzése, melyekkel biztosítják a bíróság szabályszerű munkájához és ügykezeléséhez szükséges feltételeket, a bírósági igazgatás kereteibe tartoznak" (27. szak. 1. bek.).

A rendes bíróságokról szóló törvény[11]: „A belső ügykezelés felöleli az igazgatási, pénzügyi és technikai teendők végzését, melyekkel biztosítják a bíróság munkáját, éspedig"... (következik a teendők felsorolása). (77. szak.)

Bírósági ügyrend[12]: „A bírósági igazgatás hatáskörébe tartoznak azok a teendők, melyekkel biztosítják a bíróság szabályszerű munkája és az ügykezelés feltételeit."

A felsorolt definíciókból következik, hogy a bírósági igazgatás jogi természetét tekintve közigazgatási tevékenység. Egyrészről a bíróság belső ügykezelése rendes elvégzésének és a szükséges munkafeltételek biztosítására irányul, másrészről felügyeleti funkciót is gyakorol a bíróságok — mint a munkásosztály és az összes dolgozó egységes hatalmának része — munkája felett.

A bírósági igazgatást egyrészről a bíróság elnöke és a bíróság munkaközössége, illetve annak önigazgatási szervei, másrészről pedig az igaz-

ságügyek végzésére illetékes megfelelő közigazgatási szervek (szövetségi, köztársasági és tartományi igazságügyi titkárságok) végzik.

A bírósági igazgatás szigorúan el van határolva a bíróság által az egyes eljárásokban végzett bírói tevékenységtől, mind az egyes eljárásokban kifejtett tisztán döntő tevékenység, mind pedig azon tevékenység vonatkozásában, amely a döntéshozatal előkészítésével kapcsolatos, valamint minden más eljárási és végrehajtási tevékenység vonatkozásában, melyeket a bíróság a különféle eljárásokban végez.

III. A BÍRÓSÁGI IGAZGATÁS FUNKCIÓJA

1. Bevezetés

A bírósági igazgatás feladatai felelősségteljesek, hatásköre pedig összetett és szerteágazó. Szervezője és irányítója a bíróság — mint önálló szerv — munkájának és belső ügykezelésének. Úgyszintén a bírósági igazgatás a felügyelet és a bíróságok munkája összehangolásának eszköze a bíróságok gyors és rendes munkájáért felelős illetékes közigazgatási szervek részéről.

A bírósági igazgatás funkcióját kétféle szerv végzi, melyek közül egyesek kívül, mások magán a bíróságon belül vannak. A bíróságon kívül vannak az igazságügyi igazgatás szövetségi, köztársasági és tartományi szervei (az igazságügyek és a szövetségi közigazgatás szervezésének szövetségi titkársága, az igazságügyek és általános közigazgatás köztársasági és tartományi titkárságai). A bíróságokon a bírósági igazgatás teendőit (legnagyobb részben) a bíróságok elnöke végzi. Ezen szervek hatásköri felosztására szolgáló kritérium alapja abban áll, hogy a bíróságok elnöke végzi a bíróság belső rendjével és munkájával, szervezetével és szabályszerű működésével kapcsolatos igazságügyi-igazgatási funkciókat. A bírósági igazgatás külső szervei (titkárságok), ellenőrzést gyakorolnak, gondoskodnak a bíróságok anyagi, pénzügyi, káder és más feltételeiről, körülményeiről és szükségleteiről. A titkárságok a bírósági igazgatást közvetlenül vagy a felső bíróságok elnöke útján végzik, átvive azokra egyes felhatalmazásaikat. A felső bíróságok elnökei egyébként is rendelkeznek bizonyos felhatalmazásokkal az alsóbb bíróságokkal szemben a törvényes előírások alapján. A bírósági igazgatást tehát több aszpektusból lehet tekinteni:

1. mint titkársági-bírósági viszonyt,
2. mint az alsó és felső bíróság viszonyát bírósági igazgatási ügyekben,
3. mint tevékenységet, amely a bíróságok belső rendjének és munkájának biztosítására irányul.

2. *A bírósági igazgatás külső funkciói*

A bírósági igazgatás külső funkciójáról beszélhetünk, ha a bíróságok és titkárságok maguk egymás közti viszonyáról van szó a bírósági igazgatás ügyeiben. A bírósági igazgatás kívülről mint hatósági (államhatalmi) viszony „többemeletes" tevékenységként jelentkezik, illetve azt több szinten, felső és alsó szintek gyakorolják meghatározott jogokkal és kötelezettségekkel. A következő szervek tevékenységét lehet tanulmányozni: 1. a Szövetségi Igazságügyi Titkárságét, 2. a köztársasági és tartományi igazságügyi és általános igazgatási titkárságét, 3. a VSZAT Legfelsőbb Bíróságáét és a Felsőbb Gazdasági Bíróságáét, 4. a kerületi rendes és gazdasági bíróságokét, 5. a községi bíróságokét.

Bíróságon belül, a bírósági igazgatás teendőit, a bíróság elnöke, és a munkaközössége, illetve a munkaközösség önigazgatási szervei végzik.

1. A Szövetségi Igazságügyi és Közigazgatás-Szervezési Titkárság funkciói.

E szerv funkciói a bíróságoknak adandó utasításokból, a bíróságok munkájáról szóló utasítások adásából, valamint a statisztikai adatok begyűjtéséből és rendezéséből állnak.

2. A Tartományi Igazságügyi és Általános Igazgatási Titkárság funkciói (a bírósági igazgatás szervezetéről a VSZAT területén a továbbiakban lesz szó).

A bírósági igazgatás végrehajtásáról VSZAT területén ez a Titkárság gondoskodik, melynek utasításai kötelezőek a bíróságra nézve. A Titkárság az igazságügyek szervezője és egyeztetője VSZAT területén. Feladatai közé tartozik a bíróságok munkájának figyelemmel kísérése és tanulmányozása, a munka és ügykezelés fejlesztéséről való gondoskodás, döntés káderügyekben, a bíróságok munkája feltételeinek biztosítása, valamint a bíróságok munkája szempontjából fontossággal bíró más kérdések megoldása. A Titkárság jelentéseket kérhet a bíróságoktól munkájukról, munkájukkal kapcsolatos problémákról, a bíróságok által kísért jelenségekről; statisztikai adatokat kérhet stb. A Titkárság kötelező utasításokat, valamint felvilágosításokat adhat a bíróságok munkájával kapcsolatban.

A Titkárság ezenkívül végez államigazgatási ügyeket, melyek a bíróságok és más igazságügyi szervek szervezetének és ügykezelésének fejlesztésére, valamint ezek munkája feltételeinek biztosítására vonatkoznak..., ügyeket végez a büntető szankciók végrehajtására vonatkozóan, valamint felügyeletet végez az elítélt személyeknek a büntető-javító és nevelő-javító intézetekben való szabályos és törvényes bánásmód felett. Ügyeket végez továbbá nemzetközi jogsegéllyel, ügyvédi és a jogsegély más módjaival kapcsolatban az igazságügyi, valamint a szabálysértési bírói vizsgával kapcsolatban. Úgyszintén intézi a bírósági és a szabálysértési statisztika ügyeit, valamint más, törvény által meghatározott ügyeket az igazságügy területéről.

Jogrendszerünkben a bíróságok önállóságának elve érvényesül (JSZSZK alkotmányának 219. szakasza: „A bíróságok a bírói funkció végzésében függetlenek és az alkotmány, a törvény és az önigazgatási általános aktusok alapján ítélkeznek.") Ez azt jeleni, hogy függetlenek a közigazgatás szervétől. A Titkárság tevékenysége kivételt képez a fenti elv alól, de ez csak a bírósági igazgatás ügyeire vonatkozik. A bíráskodás ügyeiben a bíróságok teljesen önállóak. A bírósági igazgatás közigazgatási tevékenység és itt a közigazgatási viszonyok elvei érvényesülnek, ezért a bíróságok kötelesek teljesíteni a Titkárság meghagyásait, utasításait és magyarázatait mint az igazságügyek felelős közigazgatási szervének aktusait.

A belső ügykezelés szabályait (Bírósági Ügyrend), a tartományi igazságügyi és általános igazgatási titkár hozza meg.

A bírósági igazgatás teendőit a Titkárság közvetlenül vagy a felsőbb bíróságok elnökei útján végzi.

A Titkárság véleménykutatást végez a bíróságok körében az igazságügy szempontjából jelentős kérdésekkel kapcsolatban.

Az igazságügy helyzetére és a bíróságok által kísért társadalmi jelenségekre vonatkozó tájékoztatás javítása érdekében a Titkárság olyan jelentéseket és adatokat is kérhet, melyek összegyűjtése egyébként nincs előlátva a statisztikai kutatások tervében. Kérhet más információkat és javaslatokat a bíróság munkájával kapcsolatos kérdésekben. Különben a bíróságok kötelesek munkájukról évi jelentést készíteni a Titkárság külön előírásai és kötelező utasításai alapján. A jelentések külön nyilvántartás, statisztikai vizsgálatok és a bíróság munkájának elemzése alapján készülnek. A Titkárság magyarázatot ad a bíróság elnökének kérésére, amennyiben kétség merül fel valamely körlevél vagy utasítás érvényességére vonatkozólag.

A Titkárság közelebbi előírásokat és utasításokat ad ki a bírósági ügyrend alkalmazására vonatkozólag.

A községi bíróságokon fennáll a nemzetközi jogsegély előadói részlege, a külföldön használatra kerülő iratok hitelesítésére, valamint más ügyek intézésére a nemzetközi jogsegély keretében, melyekre a községi bíróságok illetékesek a Titkárság külön előírásai és utasításai alapján.

A Titkárság őrzi a bírósági elnökök és községi bíróságok bírái eredeti aláírásait, akik a nemzetközi jogsegély teendőit végzik.

Ha eljárás indult olyan személy ellen, aki külföldi képviselet nem diplomata személyzeti állományához tartozik, erről a bíróságok értesítik a Titkárságon keresztül a Szövetségi Külügyi Titkárságot. Hasonló az eljárás, ha az eljárás folyamán (pl. házkutatás közben) ilyen személy kárára incidens történik.

A bíróságok értesítik az illetékes bíróságot minden olyan esetben, amikor büntető eljárás indul vagy elítélésre kerül sor bírósági ülnökkel szemben. Úgyszintén értesítik az illetékes szervet, szervezetet vagy intézményt minden jogerős ítélettel kimondott foglalkozáseltiltásról szóló

biztonsági intézkedésről, kitüntetés megfosztásáról stb. A bíróságoknak más szerveket, szervezeteket és intézményeket is értesíteniük kell, ha arra külön előírások vonatkoznak. Azokban az esetekben, ha az értesítés kötelezettsége nincs külön előírással előirányozva, valamint a vitás esetekben az értesítés szükségességéről a Titkárság dönt.

Ha a bíró felmentéséről kell határozatot hozni, annak részéről elkövetett, a bírói kötelesség, illetve a bírói funkció tekintélye, súlyos megsértése miatt a Titkárság szakbizottságot alakít. Ugyanis felmentésről szóló határozatot csak azután lehet hozni, miután az illető bírót megválasztó képviselőház (szkupstina) választási és kinevezési bizottsága előzetesen lefolytatta az eljárást. A bizottságnak mielőtt megadná a felmentésre vonatkozó indítványt, be kell szereznie a Titkárság szakbizottságának véleményét, a bíróság véleményét, melyhez a bíró tartozik és a közvetlenül felettes bíróság véleményét.

Ha a jelentések, véleménykutatások, statisztikai adatok alapján vagy más módon megállapítást nyer, hogy a bíróságon az ügyeket nem végzik időben és rendesen, a felsőbb bíróságnak és a Titkárságnak jogában áll:

1. figyelmeztetni a bíróság elnökét és utasítást adni az ügyek szabályos intézésére vonatkozólag,
2. értesíteni az illetékes képviselőházat és javasolni megfelelő intézkedések foganatosítását.

A titkárság más ügyeket is végez a törvény és más előírások alapján. Az elmondottakból látható, hogy annak feladatai sokrétűek. A Titkárságra hárul egyrészről az a feladat, hogy biztosítsa az igazságszolgáltatás szabályszerű munkája számára a feltételeket (dologi és más feltételek biztosításával), másrészről, hogy felügyeletet végezzen az igazságügyi szervek munkája felett, jelentések begyűjtésével vagy más megfelelő módon, de konkrét feladatai vannak a nemzetközi jogsegéllyel kapcsolatban, különböző statisztikai és más nyilvántartások vezetésével, az intézmények értesítésénél, a bírák felmentésénél stb.

3. A VSZAT Legfelsőbb Bíróságának és a VSZAT Felsőbb Gazdasági Bíróságának funkciói

E bíróságok funkcióiról kevés rendelkezést tartalmaznak a törvényes előírások (korábban, amíg az alsóbb és felsőbb bíróságok hierarchikus kötöttsége jobban ki volt hangsúlyozva, elegendő rendelkezés volt egymás közti viszonyukat illetően). Ezekben a szövegekben kifejezetten csak néhány helyen szerepelnek (pl. az Ügyrend 123. szak.). A legtöbb esetben „felsőbb bíróságról", „közvetlenül felsőbb bíróságról" vagy „másodfokú bíróságról" beszélnek. A törvényes rendelkezések a VSZAT Legfelsőbb Bíróságára és Felsőbb Gazdasági Bíróságára vonatkoznak azokban az esetekben, amikor az alsóbb rangú bíróság a kerületi bíróság.

A Legfelsőbb Bíróság elnöke jelentést kérhet az alsóbb bíróságoktól

azok munkájáról; értékelést és javaslatokat a törvények alkalmazásáról és jelenségekről, melyeket ezek a bíróságok kísérnek és tanulmányoznak, a bíróság által tanulmányozott társadalmi viszonyokról és a bíróság munkájával kapcsolatos problémákról.

A legfelsőbb bíróságok utasítást adnak a bírósági gyakorlat, társadalmi viszonyok és jelenségek tanulmányozására és nyilvántartására létrehozott szolgálat szervezésére vonatkozólag.

A legfelsőbb bíróságok olyan társadalmi fejlődésről, jelenségekről és más olyan problémákról is kérhetnek adatokat és jelentéseket, melyek gyűjtése egyébként nincs előlátva a statisztikai kutatások tervével. Ezek a bíróságok konkrét kérdésekben kérhetnek különféle más információkat, véleményeket és javaslatokat.

A legfelsőbb bíróságok elnökei időlegesen végzik a polgári és büntető-statisztika adatainak elemzését a bíróságok munkájával kapcsolatban és intézkedéseket tesznek a bírósági gyakorlat kiegyensúlyozottá tétele, és a kiderített hibák elhárítása céljából.

A bíró más bíróságra is áthelyezhető, ha erre szükség mutatkozik. Az okok különbözőek lehetnek: elégtelen számú bírósági eset az egyik, túlterhelés a másik bíróságon, a bíró megbetegedése stb. A bíró ideiglenes áthelyezéséről szóló végzést a Legfelsőbb Bíróság elnöke hozza meg, amennyiben két kerületi bíróságról van szó.

A Legfelsőbb Bíróságnak meghatározott fegyelmi felügyeleti joga van az alsóbb bíróságok felett (azonban ez sem igazi fegyelmi hatalom, mivel a bírák nem tartoznak fegyelmi felelősséggel.) Az általános ülésen, a Legfelsőbb Bíróság határozatot hozhat a bíró hivatalától való felfüggesztése ügyében, ha az el lett ítélve olyan bűncselekmény miatt, amely őt méltatlanná teszi a bírói funkció végzésére, vagy a bírói kötelesség súlyosabb megsértése, illetve a bírói funkció tekintélyének megsértése miatt.

Amikor megállapítást nyer, hogy a kerületi bíróságon az ügyeket nem végzik szabályszerűen és időben, a Legfelsőbb Bíróság elnöke és a Titkárság figyelmeztetheti a kerületi bíróság elnökét, és utasítást adhat az ügyek szabályszerű végzésére vonatkozólag, valamint értesíthetik az illetékes képviselőházat is a megfelelő intézkedések foganatosítására tett javaslatokkal.

A felsoroltakból következik, hogy a VSZAT Legfelsőbb Bíróságának és Felsőbb Gazdasági Bíróságának a bírósági igazgatás végrehajtása területén végzendő funkciója főleg felügyeleti jellegű. A szervezési funkciója másodlagos, és a statisztikai kutatások vezetésére szolgáló utasítások adására, a bíróságok más bíróság bírája általi kisegítése és hasonló teendőkre szűkül.

A felügyeletet állandó jelentések, statisztikai adatok és az alsóbb bíróságok egyes konkrét kérdésekben alkotott véleményei alapján végzik. Amennyiben szükség mutatkozik, a Legfelsőbb Bíróság és a Felsőbb Gazdasági Bíróság, kérhetnek kiegészítő információkat, jelentéseket, adatokat, véleményeket, és javaslatokat. Az alsóbb bíróságok saját kezdemé-

nyezésük alapján is küldhetnek jelentéseket, javaslatokat és véleményeket munkájuk hatáskörébe tartozó kérdésekről, és a társadalmi viszonyokról és jelenségekről, melyeket e bíróságok kísérnek.

4. A kerületi bíróság funkciói

A kerületi bíróság funkcióira legnagyobb részben érvényes az, amit elmondottunk a Legfelsőbb Bíróságról és a Felsőbb Gazdasági Bíróságról. Ők a községi bíróságokkal szemben mint „felsőbb", „közvetlenül felsőbb" vagy „másodfokú" bíróságok lépnek fel, bizonyos esetekben pedig kifejezetten megjelölik, hogy kerületi bíróságokról van szó (pl. az Ügyrend 4., 47., 55. stb. szakasza).

A kerületi bíróság felügyeletet végez a községi bíróság munkája felett a kerületi bíróság területén a bírósági igazgatás ügyeiben. Ezt a felügyeletet a bíróság elnöke végzi. Az elnök a felügyeleti funkcióját különösen a községi bíróságok munkájának követésén, jelentések beszerzésén, az elnökökkel, bírákkal és más dolgozóval való értekezletek tartásán keresztül végzi. A kerületi bíróság elnökének joga és kötelessége vizsgálatot lefolytatni a községi bíróságokon a bírósági igazgatás ügyeiben. A kerületi bíróság elnökének kötelessége legalább egyszer évente megvizsgálni a kerületi bíróság területén lévő községi bíróságok ügykezelését. A talált állapotról értesítenie kell a Titkárságot.

A kerületi bíróság mint „másodfokú bíróság" (A rendes bíróságokról szóló törvény 13. szakasza), adatokat kérhet a területén levő bíróságoktól a törvények alkalmazásával kapcsolatban és a bíróságok problémáiról az ítélkezés területén, valamint más szükséges adatokat is az egyes, a községi bíróságok munkájában jelentkező kérdések tanulmányozása céljából.

A kerületi bíróság elnöke mint a „közvetlenül felsőbb bíróság" elnöke hozza meg a határozatot a községi bíróság elnökének állásából való felfüggesztése ügyében, amíg a vizsgálat folyik ellene, vagy ha előzetes letartóztatásban van. Amennyiben a kerületi bíróság elnökét kell állásából felfüggeszteni, a határozatot a Legfelsőbb Bíróság elnöke hozza meg.

A kerületi bíróságnak kell elnökén keresztül nyilvántartást vezetni a területén lévő községi bíróságok munkájáról. Ezen az úton kap betekintést, hogy a községi bíróságokon az ügyek rendesen és időben folynak-e. Ez egyúttal tájékoztatásul szolgál a bíróságok látogatásával kapcsolatos teendőkre. Így könnyebben fel lehet fedezni a hibákat, és hatékonyabban lehet intézkedéseket tenni a felszínre jutott visszásságok elhárítására.

A bíróság vezeti az állandó szakértők jegyzékét, amely időközökben változik és új szakértőkkel bővül. Az állandó szakértők jegyzékének másolatát, valamint a későbbi változásokat minden bíróságnak kötelessége megküldeni a felsőbb bíróságnak, hogy az felhasználhassa a szakértők kijelölésénél. A kerületi bíróságok, az ügyrend szerint saját szakértői jegyzékeiket megküldik a területükön lévő községi bíróságoknak,

a Felsőbb Gazdasági Bíróság a kerületi gazdasági bíróságoknak (az ügyrend 47. szak. 2. bek.). Ezekből a rendelkezésekből tulajdonképpen nem világos, ki kinek küldi meg a jegyzékeket. Az következne, hogy a községi és kerületi bíróságok kicserélik egymás jegyzékét, a Legfelsőbb Bíróságnak pedig nem küldenek jegyzéket. Lehet, hogy ez a szövegezés hibás, de logikusabb volna, hogy a kerületi bíróságok küldjék meg a jegyzékeiket a községi bíróságnak is és a Legfelsőbb Bíróságnak is mint a közvetlenül felsőbb bíróságnak. Tehát a szövegnek úgy kellene hangzania: „a kerületi bíróságoknak meg kell küldeniük jegyzékeiket a községi bíróságoknak *is*...".

A kerületi bíróságok jegyzéket vezetnek a kinevezett bírósági tolmácsokról is. A kerületi bíróság elnöke összeállítja a kerületi bíróság és a területén lévő községi bíróságok számára a süketnémák jelbeszédét ismerő tolmácsok jegyzékét.

Ha a kerületi bíróság, illetve annak elnöke megállapítja, hogy az ügyek a községi bíróságon nem folynak rendesen és időben, a kerületi bíróság elnöke és a Titkárság felhatalmazásuknál fogva felhívhatják a községi bíróság elnöke figyelmét a mulasztásokra, és utasítást adhatnak az ügyek szabályszerű intézésére, valamint értesíthetik az illetékes képviselőházat és javasolhatják megfelelő intézkedések foganatosítását.

A kerületi bíróság a bírósági igazgatás végrehajtásában kifejtett funkciója jellegéről elmondható, hogy az hasonló a Legfelsőbb Bíróság funkcióihoz, ami annyit jelent, hogy főleg felügyeleti jellegű némi kevés szervezési elemmel.

5. A községi bíróság funkciói

A községi bíróságoknak nagyjából az egymás közti relációk viszonylatában végrehajtandó bírósági igazgatásban vannak feladatai. Ez érthető is, mert ők alapjában véve a bírósági igazgatás gúlái. A községi bíróságoknak kötelessége adatokat, információkat, véleményeket és javaslatokat adni minden kérdésben, melyet figyelemmel kísérnek és tanulmányoznak, munkájukkal kapcsolatos problémákról és minden más kérdésben, ha azt a felsőbb bíróság vagy a Titkárság kéri, illetve a rendes időszaki jelentés útján. Saját kezdeményezésükből is küldhetnek jelentéseket és véleményeket egyes részvételükről munkájukkal vagy azokkal a jelenségekkel kapcsolatban, melyeket kísérnek és tanulmányoznak.

6. A bírósági igazgatás belső funkciói

Az előző fejtegetéseinkben a bírósági igazgatás funkcióit külsőleg az államhatalmi szervek egymás közti viszonyainak aspektusából vizsgáltuk. A további fejtegetéseinkben a bírósági funkciókat, mint ezen szerveken

belüli tevékenységet vizsgáljuk, amely a belső rend és munka szervezésére és biztosítására irányul.

A rendes bíróságokról szóló törvény és a Bírósági Ügyrend a bírósági igazgatás ügyeit általános (generális) formulával határozzák meg: ügyek, melyekkel a bíróságok szabályszerű munkája és ügykezelése számára szükséges feltételeket biztosítják. Ezután felsorolnak néhányat a bírósági igazgatás ügyei közül. Így, mint a bírósági igazgatás ügyei, különösen a következők tekinthetők:

— a bíróság vezetése és a bíróság munkaszervezése, annak egészében és az egyes osztályokon és szakszolgálatokban,
— a bíróság évi munkaprogramjának megállapítása,
— az ügyek rendes és időben való elvégzéséről való gondoskodás,
— a bíróság pénzügyi tervének és zárszámadásának összeállítása,
— gondoskodás arról, hogy a bírósági-adminisztratív ügyek végzésében a munkamódszereket a legcélszerűbben használják és a legkorszerűbb műszaki munkaeszközöket alkalmazzák,
— a bíróság önigazgatási szervének munkájával kapcsolatos közigazgatási-adminisztratív ügyek,
— a bíróságon munkaviszonyban levő személyek munkaviszonyának rendezésével kapcsolatos ügyek,
— a bírósági ülnökök idézése és nyilvántartása,
— a bírósági statisztikai szolgálat ügyei,
— gondoskodás a nemzetközi jogsegély ügyeinek helyes elvégzéséről,
— a bíróság elhelyezésének ügyei, a leltári tárgyak és irodai kellékek beszerzése,
— a bírósági épület és a leltár kezelése,
— gondoskodás a bírák és más dolgozók munkájuk közbeni szakképesítéséről,
— a belső szervezés és a munkahelyek szisztematizációjáról, a munkaviszonyokról, az eszközök létesítéséről és felosztásáról szóló általános aktusok és más, a bíróság belső viszonyait szabályozó aktusok előkészítése és meghozatala,
— más, az ügykezelés belső szervezése területéről való ügyek végzése, ha azt a törvény, a Bírósági Ügyrend vagy a bíróság általános aktusa előírja (az ügyrend 12. szak. és A rendes bíróságokról szóló törvény 77. szakasza).

A felsorolt ügyeknek az a céljuk, hogy biztosítsák a bíróság belső ügykezelésének rendes és folyamatos lefolyását. A bírósági igazgatás ügyeit a bíróság elnöke a munkaközössége, illetve annak önigazgatási szervei végzik. Az ügyrend közvetlen végrehajtásáról a bíróság elnöke gondoskodik. A bíróság elnöke a központi figura a bírósági igazgatás ügyeiben, ezért valamivel többet kell mondani feladatairól és felhatalmazásairól.

A bíróság elnöke vezeti a bíróság belső ügykezelését és képviseli a bíróságot más bíróságok, államhatalmi szervek, munka- és más szerve-

zetek, társadalom-politikai közösségek képviselőházai, intézmények és egyes személyek előtt.

A bíróság elnöke mint a szerv elöljárója, köteles a bíróságon megszervezni a munkát, a bírósági igazgatás ügyeiben utasításokat és rendeleteket kiadni, valamint más intézkedéseket is megtenni az ügyek a bíróság munkaprogram szerinti rendes és időbeni elvégzése céljából.

Az elnök felügyeletet gyakorol a bírósági osztályok, iktatók és más szolgálatok munkája felett, az iktató, határidőnapló és a tárgyalások beosztása felülvizsgálatával. Megfelelő nyilvántartás útján és a bírósági osztályok és szolgálatok ügyintézésének gyorsasága és megterhelése áttekintésével állandó betekintést kell nyernie a bíróság munkájába és annak teljes egészébe. Kötelessége intézkedéseket foganatosítani az eljárás elhúzásának megakadályozására azokban az ügyekben, melyek megoldása hosszabban tart. Úgyszintén intézkednie kell a bíróság munkájában felmerülő szabálytalanságok elhárítása céljából.

Az ügyrend nagyszámú szakaszaival sokkal konkrétabban határoz meg néhányat a bíróság elnöke feladatai közül. Így a bíróság elnöke felvilágosítást ad a sajtó képviselőinek a bíróság munkájáról általában, gondot viselve az adatok pontosságáról és a titoktartásról. A bíróság elnöke ad engedélyt a bírónak az egyes ügyekben való adatközlésre, melyekkel az illető bíró foglalkozik. A bírósági igazgatás jogkörében való közleményeket csak a bíróság elnöke adhat vagy az a bíró, akit erre meghatalmaz.

A bíróság elnöke összehívhat kollégiumi, osztály- és szakszolgálati értekezleteket a munka összehangolása és jobb megszervezése, valamint a bírósági osztályok és szakszolgálatok közötti együttműködés céljából. Az elnök szükség szerint megbeszéléseket szervezhet az ülnökökkel, munkájukat érdeklő kérdések megvitatása céljából.

A bíróságokon időnként szakmai munkaértekezleteket is kell tartani a bírák, szakmunkatársak és gyakornokok részére a bírói gyakorlat területéről. A bíróság elnöke, illetve az osztály vezetője határozza meg az értekezlet időpontját és tárgyát a bírákkal egyetértésben.

A bíróságoknak kell adni véleményt azokról a törvény- és más előírások tervezeteiről, melyeket megküldenek nekik ebből a célból. Az osztályok elnökeivel egyetértésben, a bíróság elnöke dönthet arról, a kérdések jelentőségétől és természetétől függően, hogy ezekről a bírók ülésén vagy általános ülésen tárgyal-e.

A bíróság elnökének a bíróság területén levő ügyvédi szervezettel időnként közös értekezleteket kell tartania egyes, a bíróság ügykezelését és az ügyvédek munkáját érdeklő kérdések megvitatása céljából.

A bíróság elnöke végzi a gyakornokok és más jogászok beosztását, akik nincsenek munkaviszonyban a bíróságon, de gyakorlaton vannak az igazságügyi vizsgához szükséges feltételek megszerzése miatt. A bíróság elnöke és az osztályok elnökei állandó felügyeletet végeznek az ügyirat-

kezelő iroda munkája felett. A bíróság elnöke úgyszintén közvetlenül felügyel a könyvelőség munkája és a nyilvános könyvek vezetése felett.

A bíróság elnöke állítja össze a teendők beosztását a bíróságon, a kollégium előzetesen bekért véleménye, illetve az általános ülés és a szolgálatok vezetői véleménye alapján. Valamennyi dolgozónak joga van kifogást emelni a beosztás ellen. A kifogásokról a bíróság elnöke dönt a munkaközösség tanácsának előzetesen beszerzett véleménye alapján.

A bíróság elnöke előre kijelöli a bírókat a vizsgálati feladatok elvégzésére, akik felváltva ügyeletet végeznek. Erről a beosztásról értesíteni kell a belügyi osztályt és az ügyészséget.

Legalább 10 nappal korábban a bíróság elnöke határozza meg, hogy az ülnökök közül kit idéznek be a tárgyalásokra. E beosztás alapján idézik be az ülnököket. A bíróság elnöke dönt a megszabott térítés kiutalásáról szóló kérelmek ügyében, amelyek az ülnöki funkció végzésével kapcsolatosak. Ha az ülnöknek joga van a személyijövedelem-térítésre, amíg az ülnöki teendőket végezte, a bíróság elnöke megfelelő igazolást ad ki a bíróságon hivatalos minőségében eltöltött időről.

A bíróság elnöke kinevezi az állandó szakértőket. Beszerezheti a kamara, szakegyesület vagy más intézmény véleményét, amely e személyek szaktudásáról tájékoztatást tud adni.

A kerületi rendes elnöke és a gazdasági bíróság elnöke megegyezhetnek abban, hogy a szakértőket csak egyikük nevezi ki, ha egy területen vannak a bíróságon.

A kerületi bíróság elnöke összeállítja a területéhez tartozó községi bíróságok és a kerületi bíróság számára a süketnémák jelbeszédének ismerői-tolmácsai jegyzékét.

A szakértőknek kinevezett személyek ünnepélyes esküt tesznek a bíróság elnöke előtt.

Ügyfeleket vagy más személyeket csak bírák vagy a bíróság elnöke által meghatározott tisztviselők fogadhatnak. Az ügyfeleket az ügyfelek fogadására kijelölt időben fogadják. A bíróság elnöke engedélyezheti, hogy bizonyos személyeket a meghatározott időn kívül is fogadhassák indokolt esetben.

A bíróság elnöke megengedheti, hogy a sürgős és indokolt esetekben jogsegélyt nyújtsanak a bíróságon az erre megszabott időn kívül is. A jogsegély ellátására a bíróság elnöke egy-egy bírót vagy szakmunkatársat nevez ki meghatározott időre.

A nemzetközi jogsegély nyújtásának teendőit a községi bíróság elnöke végzi, illetve kivételesen az a bíró, akit erre a célra elrendel.

A községi bíróság elnöke ellenőrzi a bíróság által hitelesített iratokat, amelyek külföldi használatra készültek. Ha az okirat nem tiszta, rendes stb., és mint olyan kárt okozhatna az ország tekintélyének, a bíróság elnöke nem engedélyezheti a hitelesítést. Utasítania kell azt a személyt, aki az okiratot beadta, hogy szabályszerű okiratot adjon be, amely alkalmas lesz a külföldi használatra. Az elnök aláírásával és a bíróság

pecsétjével igazolja, hogy a szóban forgó személy a bíróság előtt aláírta az okiratot, vagy azon az aláírást elismerte.

A bírósági kiszállásról a bíróság mindig akkor dönt, ha a bíróság épületén kívüli tárgyalás megtartásáról, helyszíni szemle vagy bírósági szakértői vizsgálat elvégzéséről, végrendelet összeállításáról, vagy olyan személyek okiratainak és aláírásának hitelesítéséről van szó, akik betegség vagy más okok miatt nem tudnak a bíróságra jönni. Más esetekben a kiszállás szükségességéről a bíróság elnöke dönt. Kiszállásra való engedélyt szintén a bíróság elnöke ad.

A bíróság elnöke gondoskodik arról, hogy egy kiszállás keretében minél több hivatalos ügyet végezzenek el.

A bíróság elnöke van felhatalmazva egyes ügyek teljes vagy részleges felújítására irányuló eljárás megindítására. Amennyiben egyes ügydarabok elvesznek, vagy olyan mértékben sérülnek meg, hogy használhatatlanná válnak, eljárás indul felújításukra. Ha olyan ügyekről van szó, melyek folyamatban vannak, a felújításukra irányuló eljárást a bíróság elnöke indítja meg hivatalból. Ha jogerősen befejezett ügyről van szó, eljárás csak akkor indul, ha arra indokolt magán- vagy közérdek áll fenn. A végzést a bíróság elnöke hozza meg hivatalból, az ügyfelek, az ügyész, illetve a védő javaslatára. A bíróság elnöke elrendeli a bírót is, aki le fogja vezetni a befejezett ügy felújításának eljárását. A folyamatban levő ügy felújítását a bíróság elnöke végzi.

A bíróság elnöke, a tanácselnökök, az egyes bírók, és a bírósági iroda vezetője, kötelesek állandó ellenőrzést végezni az illeték megfizettetéséről és megsemmisítéséről az összes eljárásban.

A bíróság elnöke megszervezi és közvetlenül felügyeli a bíróságon, a statisztikai ügyek végzését, az illetékes statisztikai szerv utasításaival összhangban. Az adatok statisztikai űrlapokba való bevezetését a bíróság elnöke által kijelölt dolgozók végzik, amennyiben az illetékes statisztikai szerv külön utasítása nem rendelkezik másképpen.

A bírósági iroda vezetője, a bírósági igazgatás számára, legalább háromhavonként jelentést és áttekintést állít össze a bírósági osztályok és hivatalok munkájáról. Ezeknek az adatoknak alapján összeállítják valamennyi bírósági osztály és hivatal munkája összesített áttekintését. Az ügyrend írja elő, milyen adatokat kell a jelentésbe foglalni. A bíróság elnöke más adatok figyelembevételét is elrendelheti. Ezen áttekintések alapján a munkaértekezleteken értékelik az osztályok és hivatalok munkaeredményeit.

A bíróság elnöke gondoskodik a bíróság szakkönyvtárát képező könyvalap fenntartásáról és kiegészítéséről. Ő rendeli el, hogy a bírósági munkával kapcsolatos fontosabb törvényi rendelkezéseket és más előírásokat sokszorosítsák, és a bírósági osztályokon és hivatalokban kiosszák. Külön figyelmet kell fordítani, hogy a bírósági igazgatás tájékoztassa a bírákat és szakmunkatársakat az új előírások hatályba lépéséről, valamint az érvényben levő előírások módosításáról és kiegészítéséről. Az

elnök megbízhatja a bírót vagy a szakmunkatársat, hogy az új előírásokkal kapcsolatban külön feldolgozzon egyes kérdéseket és azokat külön munkaértekezleten ismertesse.

A bíróság elnöke kezeli a külföldi jogsegélyre vonatkozó körleveleket és utasításokat, valamint a bizalmas természetű utasításokat. Az elnök időszakos vizsgálatot végez a körlevelek gyűjteményébe helyezett és nyilvántartásba vett összes körlevelek között, érvényességük megállapítása céljából. Kétség esetén, egyes körlevél vagy utasítás érvényességét illetően, kérnie kell a titkárság magyarázatát.

A bíróság elnöke kezdeményezheti az osztályok üléseinek összehívását. Az ülést az osztály elnöke hívja össze. Az a bíró, aki nem ért egyet az osztály ülésének határozatával, javaslatot tehet a bíróság elnökének, hogy a kérdést az általános ülésre, illetve az összes bíró ülése elé vigye.

A bíróság elnökének külön felhatalmazása van az ügyek irattárba való helyezése tekintetében. A befejezett ügyeket a bírósági irodában legtöbb 2 évig lehet tartani; ennél tovább csak az elnök engedélyével tartható. Egyes történelmi, tudományos és politikai jelentőségű ügyek, valamint más ügyek, amelyeket a bíróság elnöke határoz meg, külön helyen őrizhetők. Az irattárba helyezett ügyek bíróságoknak, más szerveknek vagy intézményeknek csak a bíróság elnöke engedélyével adhatók ki.

A bíróság elnöke köteles átnézni az iktatókat, névmutatókat, és más segédkönyveket. Ez szükség szerint, de legalább kétszer évenként történik. Az irodavezető havonta egyszer nézi át a könyveket és az eredményről értesíti a bíróság elnökét.

Az elnöknek megfelelő határozatot kell hoznia, amikor a dolgozó, az ellenőrzés vezetője értesíti, hogy valamilyen megterhelés nincs megfizettetve.

A bíróság elnöke időszaki betekintést végez a vizsgálóbíró naplójába és arra megteszi esetleges észrevételeit.

A bíróság elnöke jelentéseket fogad a vizsgálóbírótól, azon ügyek állásáról, melyekkel előzetes letartóztatást rendeltek el.

A döntő ügyekben folyó előzetes eljárásban részt vevő valamennyi szerv munkájának minél jobb és teljesebb összehangolása érdekében a bíróság elnöke gondoskodik az ezen szervek között szükséges együttműködés megszervezéséről. A kerületi bíróság elnöke időszaki munkaértekezleteket tart a vizsgálóbírókkal, tanácselnökökkel és azon tanácsok elnökeivel, akik tárgyalás nélkül döntenek első fokon, valamint intézkedéseket tesz a vizsgálati osztály hatékony és szabályszerű munkája érdekében.

A bíróság elnöke azon ügyek időszakos ellenőrzésével, melyekben megnyitották a vizsgálatot, figyelemmel kíséri a vizsgálóbíró munkáját. A bíróság elnökének legalább háromhavonként el kell végeznie a vizsgálati osztály munkájának részletes átvizsgálását annak megállapítása céljából, hogy betartják-e a határidőket, elég gyorsan és időben intézik-e el az

ügyeket, és a büntető eljárási törvénnyel összhangban történik-e az ügyintézés.

Amikor a vizsgálóbíró nincs abban a helyzetben, hogy elvégezzen minden szükséges cselekményt időben, erről köteles időben értesíteni a bíróság elnökét, aki e cselekmények elvégzésére kijelöl egy vagy több bírót.

A bíróság elnökének kötelessége meglátogatni az előzetes letartóztatásban levő személyeket. Erről külön jegyzőkönyvet vezetnek, melybe az elnök bejegyzi észrevételeit. Az észrevételekről tájékoztatják a vizsgálóbírót és a fegyházigazgatót. Amennyiben hiányosságokat és szabálytalanságokat állapítanak meg, a bíróság elnökének kötelessége intézkedéseket tenni azok elhárítása érdekében.

A bíróságon a pénzügyvitelt a fizetési meghagyásokkal megbízott személy, a vagyonkezelő és más dolgozók végzik, akik rendelkeznek a bíróság pénzeszközeivel, illetve vagyonával. A fizetési meghagyásokat a bíróság elnöke írja alá. Az erre vonatkozó felhatalmazását átruházhatja valamelyik bíróra.

A bíróság elnöke végzi az ellenőrzést a pénzügyek, az anyagi javak és a letétek kezelése stb. felett. Az elnök köteles megvizsgálni a teljes pénzügyi és dologi ügyvitelt évente legalább kétszer. Amennyiben a vizsgálat alkalmával kisebb hiányosságokat és szabálytalanságokat állapít meg, utasítást ad azok elhárítása céljából. Ha nagyobb szabálytalanságokat vagy visszaélést állapít meg, melyek miatt indokolt lenne a fegyelmi vagy büntető eljárás indítása, az elnöknek kötelessége intézkedni ezen eljárások megindítása és az esetleges kár megtérítésére szolgáló intézkedések foganatosítására.

Az elnök más, a törvényben (pl. A büntető eljárásról szóló törvényben), valamint a bíróság általános aktusaiban meghatározott ügyeket is végez. Az elnök mellett kisebb mértékben a bírósági igazgatás teendőit végzik még a bíróság munkaközössége és annak önigazgatási szervei (pl. a tanács dönti el, milyen szakkönyveket vásárolnak stb., vagy a bíróság tanácsadójaként szerepel, az évi szabadságok beosztásánál stb.).

Ha csupán futó pillantást is vetünk a bíróság elnöke nagyszámú jogaira, kötelezettségeire és feladataira, nem nehéz arra a következtetésre jutni, hogy funkciója kihangsúlyozottan vezetői. A bírósági igazgatás szinte minden ügyében (de nagy részben az önigazgatás területén is) a szava végleges és döntő. Ezért lehet mondani, hogy az ő képességeitől, igyekezetétől és lelkiismeretességétől függ nagy mértékben a bíróság belső ügykezelésének, de egész munkájának rendes és időben való elvégzése. Az elnöknek nagy felhatalmazásai vannak, de ő viseli a közvetlen és személyes felelősséget is (politikai, fegyelmit és büntetőjogit) a bíróság szabályszerű munkájáért.

Sok bíróságnál, különösen a községieknél, az elnök munkakörének részletes rendezése mellett is, vezető szerepe nem volt eléggé kifejezve, aminek szabály szerint az lett a következménye, hogy különböző gyengesé-

gek és hiányosságok merültek fel a bíróság munkájának hatékonyságában, a mindennapi ügykezelés során. Ilyen állapot rendszerint megkövetelte a titkárság és a kerületi bíróságok elnökei beavatkozását, a bírósági igazgatás és a bíróság egész munkája szabályszerű működésének biztosítása érdekében. Tényként lehet megállapítani, hogy kevesebb probléma volt azoknál a bíróságoknál, ahol jobban jutott kifejezésre a bíróság elnökének vezető szerepe.

IV. A BÍRÓSÁGI IGAZGATÁS ÉS A BÜNTETŐELJÁRÁSRÓL SZÓLÓ TÖRVÉNY

A büntetőeljárásról szóló törvény (JSZSZK Hivatalos Lapja 4/1977. sz.) a bírósági igazgatástól lényegében különböző anyagot szabályoz. Amíg a bírósági igazgatás belső szervezéssel, renddel és munkával foglalkozik, a Bet (Büntető eljárásról szóló törvény) a bírósági tárgyalás és ítélkezés ügyeit szabályozza, azaz maga a tárgyalás szabályozásával, annak előkészítésével, az ítélet meghozatalával és közlésével stb. foglalkozik. Mégis bizonyos és kétségkívül fontos bírókapcsolat fennáll közöttük, mert jól megszervezett belső szervezet nélkül nincs jól elvégzett tárgyalás sem.

A büntetőeljárási normák meghatározzák az eljárási cselekményeket, formáikat, belső érzéküket, valamint meghatározzák az eljárásban részt vevő alanyokat mint ezen cselekmények hordozóit és azok jogállását. (Tágabb értelemben ide tartoznak azon tárgyakról szóló rendelkezések, melyek esetleg jelentkezhetnek, s melyek habár a büntetőjogi igényen kívül esnek, a büntetőeljárás-jog rendezése tárgyát képezik — mint pl. az ún. komex igények. Ide tartoznak még azok a rendelkezések is, melyek különleges büntető eljárásokra vonatkoznak, melyek a fő tárgy tárgyalása után következnek vagy azokkal kapcsolatosak, mint pl. a büntetőeljárási költségek megtárgyalása stb.) A Bet normáinak legnagyobb része ilyen természetű és tartalmú, de ezeken a büntetőeljárás-jogi normákon kívül, a Bet tartalmaz néhány olyan rendelkezést is, melyek tartalmuknál fogva nem oda tartoznak, hanem a bírósági igazgatásról szóló előírásokhoz. Mégis ezeket a rendelkezéseket beépítették a Bet-be, hogy ezáltal is kihangsúlyozzák fontosságukat, hogy ezáltal nagyobb súlyt adjanak nekik. Ezen rendelkezések célja a bíróság jobb megszervezése és munkájának gyorsítása, következésképpen a büntetőeljárás rövidebbé tétele.

A Bet említett rendelkezéseivel a bírósági igazgatással, illetve annak vezetőjével, a bíróság elnökével szemben számos kötelezettséget, jogot és kötelességet támaszt, melyek nem tartoznak a tárgyalás teendői közé, amelyekbe a bírósági igazgatás nem avatkozhat.

A bíróság elnöke, mint az eljáró szerv vezetője határoz a bírók, illetve bírósági ülnökök ún. „fenntartásáról". Amennyiben a bíróság elnöke

„fenntartásáról" van szó, helyettest rendel magának bírósága bírái közül, amennyiben ez nem volna lehetséges, a közvetlenül felsőbb bíróság elnökétől fogja kérni, hogy számára helyettest rendeljen ki (40. szak. 1. és 2. bek.).

A bíróság elnöke határoz a bírák és ülnökök szűkebb értelemben vett kizárásáról, azaz amennyiben ezt a felek követelik. Amennyiben maga a bíróság elnöke kizárásáról van szó, vagy az elnök és bíró vagy ülnök együttes kizárásáról, a határozatot a közvetlenül felsőbb bíróság elnöke hozza. Ha a köztársasági vagy tartományi legfelsőbb bíróság, illetve a szövetségi bíróság elnökének kizárását kérik, a határozatot erről az illető bíróság általános ülése hozza (42. szak. 1. és 2. bek.).

A bíróság elnöke nevezi ki az ügyvédek sorából a vádlóként szereplő sértett képviselőjét, ha az eljárás az ő kérelme alapján folyik, olyan bűncselekmény elkövetése miatt, melyért öt évi, vagy ettől súlyosabb börtönbüntetést lehet kiróni, és ha a sértett mint vádló kér képviselőt, a képviselet költségeit azonban nem tudja viselni (65. szak. 2. bek.).

A bíróság elnöke, amennyiben nincs elegendő számú ügyvéd, a vádlott kérésére engedélyezi, hogy védőként a vádlott védelmét ellátni képes okleveles jogász szerepeljen (67. szakasz).

A bíróság elnöke védőt rendel ki a terhelt számára, amennyiben a védelem kötelező, de a terhelt nem fogadott védőt (70. szak. 4. bek.).

A bíróság elnöke rendel ki védőt a szegénysorsúak számára is (71. szak. 2. bek.).

A bíróság elnöke, a terhelt kérésére vagy annak egyetértésével felmentheti a kinevezett védőt, védői kötelezettsége végzése alól, ha az rendetlenül látja el teendőit. Helyette másik védőt rendel ki, a felmentésről pedig értesíti az ügyvédi kamarát (72. szak. 4. bek.).

Ha védővel nem rendelkező terheltnek kell kézbesíteni az ítéletet, amely tartalma feltétel nélküli börtön, és a kézbesítést nem lehet elvégezni, hivatalból fognak számára védőt kirendelni. A kinevezést (70. szakasz alapján) a bíróság elnöke fogja elvégezni (123. szak. 3. bek.).

Ha az eljárás folyamatban van, az iratokba való betekintést és azok másolatainak készítését az eljárást vezető szerv hagyja jóvá. Ha az eljárás befejezést nyer, ugyanezt a bíróság elnöke vagy az általa kijelölt személy engedélyezi (131. szak. 2. bek.).

A személy, aki engedélyt kapott az alaptalan letartóztatás vagy elítélésre vonatkozó ügyiratok megtekintésére, illetve másolatok készítésére, a tudomására jutott adatokat nem használhatja fel oly módon, hogy abból kár származzék annak a személynek a rehabilitációjára vonatkozólag, aki ellen az eljárást vezették. A bíróság elnökének az engedély megadása alkalmával, kötelessége hogy e körülményre figyelmeztesse az illető személyt, és erről az iratokban hivatalos feljegyzést készítsen az illető személy aláírásával (548. szakasz).

Ha a vizsgálat nem fejeződik be 6 hónapon belül, a vizsgálóbíró köteles ennek okairól értesíteni a bíróság elnökét. Az elnöknek kötelessége,

hogy szükség esetén intézkedéseket tegyen a vizsgálat minél gyorsabb befejezése érdekében (175. szak. 1. és 2. bek.).

A felek és a sértettek minden időben panasszal fordulhatnak a bíróság elnökéhez, aki előtt az eljárás folyik, az eljárás elhúzása és más, a vizsgálat folyamán észlelt szabálytalanságok miatt. Az elnök köteles kivizsgálni a panaszban említett állításokat, és ha az ügyfél erre kérte, őt a megtett intézkedésekről értesíteni (181. szak. 1. és 2. bek.).

Ha előzetes letartóztatás esetében kötelező a védelem, az illető személlyel ismertetik az erre vonatkozó jogát. Amennyiben 24 órán belül nem fogad védőt, azt a bíróság elnöke fog számára hivatalból kirendelni (193. szak. 3. bek.).

A bíróság elnöke végez felügyeletet a letartóztatásban levő személyek felett. Az elnök (vagy az általa kijelölt személy) köteles legalább hetenként egyszer meglátogatni a letartóztatásban levő személyeket, és amenynyiben szükségesnek találja, a börtön felügyelője és őre távollétében is tájékozódni, milyen a letartóztatásban levő személyek élelmezése, milyen ellátásban van részük, és milyen a velük szembeni bánásmód. Az elnök (illetve az általa kijelölt személy) köteles intézkedéseket tenni, hogy a börtönlátogatás alkalmával észlelt szabálytalanságokat kiküszöböljék.

A bíróság elnöke és a vizsgálóbíró minden időben meglátogathatják az összes letartóztatásban levőket, velük beszélgetést folytathatnak, és a panaszukat meghallgathatják (205. szak. 1., 2. és 4. bekezdés.).

A bírósági tanács elnöke köteles a vádirat kézhezvételétől számított 2 hónapon belül kitűzni a főtárgyalást. Ha azt ebben a határidőben nem teszi meg, köteles értesíteni a bíróság elnökét az okokról, amelyek miatt a tárgyalás nincs kitűzve. A bíróság elnöke szükség szerint intézkedni fog a tárgyalás kitűzése céljából (279. szak. 2. bek.).

Ha egyes esetekben a bírósági épület termei nem alkalmasak a tárgyalás megtartására, a bíróság elnöke elrendelheti a tárgyalás más épületben való megtartását. A tárgyalást az illetékes bíróság más területén is meg lehet tartani, ha azt indokolt javaslat alapján a felsőbb bíróság elnöke engedélyezi (280. szak. 2. és 3. bek.).

A bíróság elnöke a tanácselnök kérésére egy vagy két bírót, illetve ülnököt jelölhet ki, ha feltehetően a főtárgyalás hosszabb ideig fog tartani, hogy a tanács tagjait elfoglaltságuk esetén helyettesíthessék (283. szak.).

A tárgyalóteremben nem végezhető film- vagy televíziós felvételezés. Kivételes esetben, a köztársasági illetve tartományi Legfelsőbb Bíróság elnöke engedélyezheti egyes főtárgyalások ilyen felvételezését (294. szak. 3. bek.).

A kihirdetett ítéletet 8, illetve 15 napon belül el kell készíteni írásban. Ha az ítélet az említett határidőkben nem készül el, a tanácselnök köteles erről értesíteni a bíróság elnökét és jelenteni a késés okait is. A bíróság elnöke szükség esetén intézkedéseket fog tenni, hogy az ítélet minél előbb elkészüljön (356. szak. 1. bek.).

A rövidített eljárásban is a főtárgyalást a bíróság székhelyén tartják. Sürgős esetekben, vagy amikor ez a bizonyító eljárás könnyebb levezetése céljából szükséges, a bíróság elnökének engedélyével a főtárgyalást azon a helyen is megtarthatják, ahol a bűncselekmény történt, vagy ahol a helyszíni szemlét kell tartani, amennyiben ez a hely annak a bíróságnak a területén van. (440. szak.).

A fiatalkorúak bírája értesíti a bíróság elnökét minden hónapban, mely ügyek nincsenek befejezve és azokról az okokról, melyek gátolják a bírósági eljárás befejezését. A bíróság elnöke szükség esetén intézkedéseket tesz az eljárás meggyorsítása érdekében (479. szakasz).

A fiatalkorúak bírája köteles 8 napon belül kitűzni a főtárgyalást, az ügyész javaslatának kézhezvételétől, vagy az előkészítő eljárás befejezésétől, illetve attól az időtől számítva, amikor a tanácsülésen elhatározták, hogy megtartják a főtárgyalást. E határidő bármiféle meghosszabbításáért a fiatalkorúak bírájának a bíróság elnöke engedélyével kell rendelkeznie.

A fiatalkorúak bírája köteles a főtárgyalás minden elhalasztását vagy megszakítását megindokolni.

A fentiekből látható, hogy a bírósági igazgatás Bet-el meghatározott feladatai, elsősorban a bíróság munkájánk meggyorsítását és a büntető eljárás hatékonyságának növelését célozzák. Ezekkel a rendelkezésekkel hatást gyakorolnak a fegyelem megszilárdítása és a munkában való felelősség irányában is. Ezenkívül szabályozott a panaszok fogadása, az iratok megtekintése, a letartóztatásban levő személyek látogatása stb.

V. A BÍRÓ FELELŐSSÉGE A BÍRÓSÁGI IGAZGATÁS ÜGYEINEK VÉGZÉSEKOR

Felvetődik a kérdés: a bírót fegyelmi felelősségre lehet-e vonni, ha nem végzi szabályosan a bírói igazgatás ügyeit és egyáltalán a hatáskörébe tartozó teendőket? A bíróság elnöke mint igazgatási feljebbvaló foganatosíthat-e ilyen dolgozó ellen fegyelmi intézkedést?

A bíróságokról szóló valamennyi törvény tartalmazott rendelkezéseket a bírák fegyelmi felelősségéről. A népbíróságok megszervezéséről szóló törvény (JSZNK Hivatalos lapja 51/46. szám.) és A bíróságokról szóló törvény (JSZNK Hivatalos Lapja 30/54 sz.) előírták a bíró fegyelmi felelősségét és meghatározták a felelősség megállapításának külön eljárását is. Az általános hatáskörű bíróságokról szóló törvény (JSZSZK Hivatalos Lapja 7/65. sz.) már ellentétes álláspontot foglalt el, kifejezetten előírja, hogy a bírák fegyelmi felelősséggel nem tartoznak (21. szakasz). A rendes bíróságokról szóló törvény (VSZAT Hivatalos Lapja 15/75) szintén ezen az álláspontón áll. A 85. szakasz alapján a bírákra nem lehet alkalmazni a munkakötelezettségek megsértéséért való felelősségről szóló előírások és önigazgatási általános aktusok rendelkezéseit.

A bíróság elnökének, a szerv elöljárójának nincs tehát semmiféle fegyelmi hatalma a bírákkal szemben a bírósági igazgatás végzése tekintetében (az igazságszolgáltatás ügyei tekintetében még kevésbé). A bíróság elnöke személyesen felelős a bíróság munkájáért, de nem tudja semmiféle fegyelmi kényszerrel rávinni a bírót kötelességének szabályszerű végzésére. Ő csak „primus inter partem" (első az egyenlők között) a bírákkal szemben.

A bírót a társadalmi-politikai közösség illetékes képviselő-testülete választja, és annak tartozik felelősséggel. A képviselő-testület értékeli a bíróság egész munkáját, ezzel a bíró munkáját is. A bírót fel lehet menteni, ha erre megvannak a feltételek vagy ha nem választják meg az újraválasztás alkalmával. Felelőssége munkájáért politikai természetű, nem pedig fegyelmi. Ennek okát abban a törekvésben kellene keresni, hogy minél nagyobb mértékben biztosítsák a bíró függetlenségét.

Ami a bíróság többi dolgozóját illeti munkájukért a bíróság elnökének tartoznak fegyelmi felelősséggel.

VI. A BÍRÓSÁGI IGAZGATÁS ÉS AZ ÖNIGAZGATÁS

A dolgozók önigazgatása a bíróságon és más állami szervekben elsősorban ezen szervek társadalmi-politikai rendszerünkben betöltött helyzetétől és funkcióitól függ. Több szempontból sajátos jellegű, és objektíve különbözik a társult munka más formáitól. A bíróságok helyzetének és funkciójának sajátossága többek között abban is megnyilvánul, hogy a bíróságokat a meghatározott társadalmi-politikai közösség képviselőháza alapítja és szünteti meg, a képviselőháznak tartoznak felelősséggel munkájukért, a bíróság vezetőit — elnökét a képviselőház nevezi ki és ő felel személyesen saját és az általa vezetett szerv munkájáért, a képviselőház nevezi ki a bíróság elnökén kívül a többi bírót is, az ügykezelés tárgyát a törvény határozza meg, a finanszírozás a költségvetésen keresztül történik stb.

A dolgozók önigazgatásának a társultmunka-szervezetekben történő rendezése tekintetében az alkotmány néhány, meglehetősen részletes rendelkezést tartalmaz, amikor pedig az állami szervekben lévő dolgozókról van szó, csak elvi rendelkezéseket tartalmaz.

E szervekben dolgozók önigazgatási jogainak terjedelmét illetően, az alkotmány csak annyit szögez le, hogy az általuk végzett ügyek természetéből kell kiindulni. Ebből az következik, hogy az alkotmány felhatalmazza a törvényhozót, hogy az alkotmányos elvek alapján maga határozza meg e jogokat.

Elmondható tehát, hogy elég sok sajátosság van a bíróság dolgozói önigazgatási jogainak tekintetében, a társult munka dolgozóihoz viszonyítva. E sajátosságok a következőkben jutnak kifejezésre:

1. Tartalmilag a bíróságok dolgozói a belső viszonyok területéről

rendeznek egyes kérdéseket, és döntenek felőlük. Tehát belső természetű kérdésekről van szó.

2. Terjedelmét tekintve, amíg a társultmunka-szervezetek dolgozói önigazgatási jogainak terjedelme gyakorlatilag mindent felölel, addig a bíróság dolgozóinak önigazgatási jogai az egyes kérdésekben való döntésre szűkülnek le.

3. A megvalósítás módja különbözik az önigazgatási jogok érvényesítése módjától a társultmunka-szervezetekben.

A fennálló törvényi megoldás olyan, hogy egyes kérdésekben a bíróság elnöke önállóan dönt, egyes kérdésekben a munkaközösség dönt önállóan, a kérdések többségében pedig a munkaközösség és a bíróság elnöke együttesen dönt.

a) A dolgozók önállóan:

— döntenek a munkaközösség tanácsa megalakításáról, megválasztják és visszahívják annak tagjait és elnökét.

— közvetlenül végrehajtják a személyi jövedelem szolgáló eszközeinek az elosztását a munkaközösség dolgozói között, és döntenek a jóléti alap eszközeinek a felhasználásáról,

— döntenek más kérdésekben is törvényben, az ügyrendben vagy más előírásban meghatározott esetben.

b) A dolgozók az elnökkel egyetértésben:

— meghozzák az általános aktusokat, melyekkel meghatározzák a bíróság belső szervezetét, a dolgozók személyi jövedelmének felosztására szolgáló alapokat és mércéket és más, egymás közti viszonyokkal kapcsolatos kérdést is szabályoznak,

— megállapítják a bíróság munkaprogramját,

— meghozzák a költségvetést és a zárszámadást,

— határoznak a munkaegységek részvételében a személyi jövedelem eszközeinek felosztásában,

— határoznak a dolgozók felvételéről és a munkaviszony megszűnéséről,

— határoznak más, a bíróság belső viszonyai területéről való kérdésekről, a törvényben, más előírásban vagy a bíróság általános aktusaiban meghatározott esetekben,

c) Az elnök önállóan:

— megszervezi és vezeti a bíróság hatáskörébe tartozó ügyek végzését,

— utasításokat ad a dolgozóknak munkájukra vonatkozólag,

— jogait gyakorolja, melyekkel a dolgozók fegyelmi felelősségével kapcsolatban megbízták,

— határoz a dolgozók munkaviszonyáról a törvényes felhatalmazása keretei között,

— határoz más kérdésekről is, melyet a törvény, az előírások vagy a bíróság általános aktusa hatáskörébe utalnak.

Amint látható, ha olyan önigazgatási viszonyokból származó kérdésekről van szó, melyeknek jelentős következményeik vannak a bíróság

munkájára, ezekben a kérdésekben a munkaközösség határoz az elnökkel egyetértésben. Amennyiben ezekben a kérdésekben nem ért egyet a munkaközösség és a bíróság elnöke, a végső döntést a megfelelő társadalmi-politikai közösség képviselőháza hozza. A többi kérdésben a munkaközösség teljesen önállóan dönt. Amikor a bíróság elnöke úgy találja, hogy a munkaközösség által hozott aktus törvénytelen, annak végrehajtását felfüggeszti és erről értesíti a képviselőházat. Ily módon a dolgozó önigazgatási jogai korlátozódnak, mert annak a kérdésnek az eldöntése, melyben az elnök és a munkaközösség nem jutott megegyezésre, valamint az aktus felfüggesztése esetében, kikerül a munkaközösség hatásköréből. A kérdést egy harmadik szerv, az illetékes képviselőház dönti el.

Azokban a kérdésekben, melyekben a bíróság elnöke önállóan dönt, és a kérdések jelentőséggel bírhatnak a munkaközösségre vagy a bíróságra mint egészre, a dolgozók javaslatokat, véleményeket és megjegyzéseket tehetnek az elnöknek, aki köteles ezeket figyelembe venni és álláspontjáról a munkaközösséget értesíteni.

Az önigazgatás a bíróság munkaközösségeiben, bevezetése kezdetétől fogva, a figyelem középpontjába helyezi a bíróság elnökének és a munkaközösség viszonyának kérdését. Mondhatni, hogy a bíróságokon a munkaközösség és a bíróság elnöke viszonyának kérdése, az önigazgatás és az önigazgatási jogok közös döntés formájában való érvényesülése, kulcskérdéssé vált az önigazgatási viszonyok megoldása és további fejlődése tekintetében. A bíróságokon az együttes döntéshozatal tulajdonképpen átmeneti forma a dolgozók teljes önigazgatása felé. Az együttes döntéshozatal átmeneti forma az igazgatási funkciótól az önigazgatási funkció felé.

Ha figyelembe vesszük a bírósági dolgozók teendőinek természetét, nem nehéz arra a következtetésre jutni, hogy a bíróság elnökének helyzete, bizonyos esetekben a munkaközösséggel való szembenállást követeli meg. A gyakorlat megmutatta, hogy a bíróság elnöke az együttes döntéshozatal útján lényegesen nagyobb hatalmat érvényesített a munkaközösség felett, mint a törvénytelen aktusok végrehajtása megakadályozásának formáján keresztül.

A bíróság elnökének felelőssége úgyszintén egyike az önigazgatást korlátozó tényezőknek. Mivel személyes felelősséggel tartozik a bíróság munkájáért, ezáltal ösztönözve van, hogy felfüggesszen minden olyan, a munkaközösség önigazgatási szervétől származó aktust, amely ellentétben van a törvénnyel, a behatás általánosan elfogadott irányelveivel stb. Ezáltal elhárítja azt a lehetőséget, hogy felelősségre vonják.

Az önigazgatás tehát, a munkaközösségben teljes értelemben csak akkor létezik, amikor az elnöknek nem kell semmit tenni a munkaközösség aktusai ellen, hogy ezáltal elhárítsa saját felelősségét. Akkor az elnök azonosul a munkaközösség tagjával abban a kérdésben, melyben a munkaközösség határozott.

Sok kezdeményezés és hasznos indítvány kárba veszik az együttes döntéshozatal miatt még az általános aktusok tervezeteinek előkészületi szakaszában, mert indítványozóik tudatában vannak, hogy az nagyjából csak vélemény, a végső szót az elnök mondja ki.

A felhozott tények kétségkívül arra mutatnak, hogy az elnök önállóan végzendő jogai és felhatalmazása mellett, döntő szóval rendelkezik az önigazgatás érvényesítésében és végzésében is mindazon kérdésekben, melyekben együttesen dönt a munkaközösséggel. Az önigazgatás feltételei között a bíróság elnöke és a munkaközösség közötti ellentét azonban mégsem antagonisztikus természetű. Egymás közti viszonyukat a jövőben kell és lehet is úgy szabályozni, hogy e viszony fejlődése az ellentétek állandó enyhüléséhez vezessen, nem pedig annak kiélezéséhez, amely a kezdeményezés és a dolgozók alkotó erejének lefékezéséhez, vagy az elnök lemondásához vagy drámai „leváltásához" vezetne. Az elnök és a munkaközösség közötti ellentét az igazgatási funkció ellentétbe állítása az önigazgatásiéval, az igazgatási funkció önigazgatási funkcióvá való fejlődése irányzatával.

Az a következtetés tételezhető fel, hogy az önigazgatás meg nem valósítása (vagy nem elég mértékben való megvalósítása) legfontosabb okainak egyike (objektív tényezőkön kívül, mint pl. a finanszírozás módja és más) a bíróság elnökének szerepe, illetve passzív magatartása. Mivel ő az egyetlen felelős a bíróság ügyeinek és feladatainak végrehajtásáért, majdnem teljes tevékenysége ezek sikeres megvalósítására irányul és az esetek többségében minden mástól, eltávolodik, így az önigazgatás és az önigazgatási jogok érvényesítésétől is. Azonban ő mint a szerv vezetője a legfelelőssebb a dolgozók önigazgatásának és önigazgatási jogainak érvényesítéséért is, mivel a legnagyobb számú esetben az ő szava, a törvény szerint is, döntő azok érvényesítésében. Ilyen állása következtében, a bíróság elnökének legtöbbször nemcsak kezdeményezőjének, hanem legtevékenyebb részt vevőjének kell lennie az önigazgatás végrehajtásában és helyes megvalósításában.

VII. A BÍRÓSÁGI IGAZGATÁS FEJLŐDÉSI TÁVLATAI

Az igazságügyi rendszer nem elszigetelt rendszer, hanem ellenkezőleg szorosan egybekapcsolt a társadalmon belüli más rendszerekkel. Az igazságügyi rendszer az egész globális társadalmi rendszer állandó hatása alatt áll, de maga is hatást gyakorol a globális rendszerre. Ily módon megteremtődik a kölcsönös ráhatás viszonya, ennek pedig a következő következménye van: ha egy társadalmi rendszer fejletlen, állandóan kisebb vagy nagyobb mértékben negatív hatással lesz a többi társadalmi rendszer fejlődésére is. Más szóval, a technológiailag fejletlen igazságügyi rendszer (a miénk éppen ilyen) az egész társadalom további fejlődésének

objektív fékezői egyikévé válik. Ez volna az igazságügy korszerűsítésének legfontosabb oka.

A második, nem kevésbé fontos ok, abban áll, hogy az igazságügyben dolgozóknak javítsák munkafeltételeit, s ezáltal lehetővé tegyék, hogy azok alkotói készséggel végezzék feladataikat. Ez minden bizonnyal nagy mértékben hozzájárulna a munka minőségének javításához. Erre különösen szükség van ma, amikor az információk egész tömegével találjuk szemben magunkat. Az igazságügyben dolgozóknak kell értékelni és feldolgozni azt az információtömeget, amely különböző polgári helyzet, büntető eljárási tényállás stb. számára bírnak jelentőséggel. Társadalmi érdek, hogy ezeket az ügyeket ne végezzék kapkodva és felületesen, de korszerűsítés nélkül ez mind nehezebben fog megvalósulni.

A korszerűsítés harmadik oka abban a lehetőségben rejlik, hogy a technikai eszközöket a polgárok jogai érvényesítésében a hatékonyabb alkotmányosság és törvényvédelemre használják fel.

Az igazságügyi rendszer és szervek a törvényesség védelmére szolgáló alapvető társadalmi mechanizmust képezik. Hatékonysága azért szükséges, hogy a polgárok ne kényszerüljenek jogaik megvédése érdekében önhatalmú és jogtalan eszközökhöz folyamodni. A bíróságok és az igazságszolgáltatás eredményességét egyáltalán, egyedül a korszerű munkamódszerekkel, a tudomány és technika vívmányainak bevezetésével lehet biztosítani. Csak ilyen módon lehet biztosítani az igazságügyi információk gyors és jóminőségű feldolgozását, lerövidíteni az eljárást, illetve a jogvita keletkezése idejétől vagy az ellentétes helyzettől az ítélethozatalig, és biztosítani a késedelem nélküli beavatkozásokat, valamint megfelelő intézkedések foganatosítását törvénysértés esetén.

Mint a tudományos és technikai vívmányok alkalmazásának feltételeiről és lehetőségeiről való eddigi eredményt el lehet mondani, hogy nem lehet őket sikeresen használni az igazságügyi rendszer minden területén, így a kriminalisztikában a bizonyítékok bemutatásában, a káderképzésben, a normatív tevékenységben, a bírósági aktusok kidolgozásában stb., de különösen hasznosnak mutatkoznak:

1. valamennyi igazságügyi információ használatára, őrzésére és feldolgozására (bírósági szakgyakorlat, törvényhozási helyzet stb.),
2. az összes statisztikai adat használatára, őrzésére és feldolgozására, valamint az igazságügyi szervek nyilvántartására,
3. a kataszteri könyvek vezetésére és gépi feldolgozására vagy még tágabb értelemben a polgári állományok nyilvántartására,
4. a társadalmi jelenségek figyelemmel kísérésére,
5. a bírósági igazgatás ügyeinek végzésére.

A komputerek és más korszerű eszközök sohasem fogják helyettesíteni a bírót a határozat meghozatalában, de technikailag segítséget adhatnak a határozat meghozatalának folyamatában. Így a bírák és más dolgozók, amikor elsajátítják ezeknek az eszközöknek a kezelését, abban a helyzetben hesznek, hogy használhatják őket mint segítséget az esetek

prezentálásában és érveik ellenőrzésében a bírósági gyakorlat, a törvényhozás állásának ellenőrzésében stb.

A helyzet jelenleg azonban olyan, hogy a bíróságok gyengén vannak felszerelve. Kézi erővel dolgoznak, mint száz évvel ezelőtt. Ez természetesen a bírósági igazgatásra is vonatkozik. A korszerű munkaeszközök bevezetése — a komputerizálás és automatizálás a bírósági igazgatás nagy esélye a további fejlődésre. A munka valamennyi társadalmi viszonya egyidejű fejlődése, dinamikus üteme és a nagyszámú ellentétes helyzet, amely állandóan nagyobb számú bírósági ügydarab keletkezését és ezzel a bírósági igazgatás mind nagyobb megterhelését is eredményezi. A bírósági igazgatás azzal a felszereléssel, amivel ma rendelkezik és a mai munkamódszerrel, nincs abban a helyzetben, hogy kellő gyorsasággal és pontossággal áttanulmányozza, feldolgozza és osztályozza a bíróság munkája számára fontos összes ténykörülményt és információt, még kevésbé lesz erre képes a jövőben. Azt is lehetne mondani, hogy a bírósági munka gyorsaságának csökkentése nagy részben a bírósági igazgatás fejletlenségének és ellátatlanságának a következménye. Az ügyek mennyisége olyan ütemben nő, hogy még az ügyintézés gépesítése sem tudja ma már kielégíteni a bíróság egyre nagyobb igényeit. A bírósági igazgatásnak azonnal a technológiai felkészültség és fejlettség magasabb fokára, a komputerizáció és automatizációra kellene áttérni. Ezen eszközök használata a bírósági igazgatás nem sejtett fejlődésének távlatait nyitja meg. Az automatizáció és komputerizáció igaz nagyon nagy befektetéseket igényel, de ez rövid időn belül kifejeződne figyelembe véve e rendszerek hasznosságát.

Mivel a korszerűsítés megszervezése és végrehajtása az igazságszolgáltatás területén, az igazságügyi rendszer kiépítésének és fejlesztésének elemét képezi, az intézkedések végrehajtásában jelentős szerepet és feladatokat kell vállalnia magának a bírósági igazgatásnak is mint a belső munka szervezőjének. Neki kell megszervezni és egybehangolni mindazokat a tevékenységeket, melyek a tudományos és technikai vívmányok alkalmazásának feltételei és lehetőségei felkutatására irányulnak az igazságügyi tevékenység végzésében.

VIII. ÖSSZEFOGLALÁS

1. A bírósági igazgatás ügyei a normatív tevékenység keretében elég részletességgel feldolgozottak és szabályozottak (ügyrend, A rendes bíróságokról szóló törvény stb.).

A jó és gyors munka azonban nemcsak a belső viszonyok helyes jogi szabályozásától függ. A jog nem mindenható. Nem kell neki olyan jelentőséget adni, és nem szabad hinni korlátlan hatékonyságában.

A jó belső szervezet nagymértékben a bíróság elnökének személyes képességeitől is függ. Az ő képességeitől függ, hogyan szervezi meg a

munkát, hogyan helyez megfelelő embereket a megfelelő helyekre. Az emberekkel való bánásmódban megfelelő ismeretekkel és tapintattal kell rendelkeznie, helyesen kell értékelnie azok képességeit és ambícióit, és mindegyiküknek a megfelelő ügyeket juttatni.

A bíróság elnöke vezető szerepének nem csak a belső munkáról szóló előírások szigorú végrehajtásában kell megmutatkoznia, hanem elsősorban a bíróságon az emberek helyes beosztása által alkotott jó légkör megteremtésében.

Az emberek közötti jó viszonyok mondhatni a jó és hatékony együttes munka legfontosabb feltételeit képezik. (Fordítva, a rossz viszonyok az ilyen munka legnagyobb fékezői.) Az elnöknek felhatalmazásait és állását éppen ebben az irányban kellene érvényesíteni. Az elnöknek meg kell teremtenie a dolgozók jó egymás közötti viszonyát, és azt óvnia, ápolnia kell. A bíróság elnökének csak végső eszközként kellene hivatkozni igazgatási felhatalmazásaira a bíróság elöljárói minőségében, miután más módon nem érhetők el megfelelő eredmények. A jogi előírások alkalmazása az egymás közti viszonyok kialakításában legutoljára kell hogy maradjon, amikor minden más eszköz hatástalannak bizonyult. Ez nem jelenti azt, hogy a bíróság belső szervezetéről szóló jogi előírásokat tagadni kell, ellenkezőleg tiszteletben tartásuk igen fontos, de a megfelelő keretbe kell helyezni őket. Az egymás közti viszonyokat nem lehet leegyszerűsíteni az előírások tiszteletben tartására és a formaságok végrehajtására.

Mindezek a feladatok nagy erőfeszítéseket kívánnak a bíróság elnökétől, a bíróság többi dolgozójától és annak önigazgatási szerveitől.

Ami a normatív szabályozást illeti, hozzá kell tenni, hogy a bíróságoknak adva van a lehetőség, hogy önigazgatási általános aktusaikkal részletesebben feldolgozzák és kiegészítsék a törvényben meghatározott feladatokat és a bírósági igazgatás funkcióit. Ez azonban elmaradt. A bíróság általános aktusaiban, legnagyobb részben ismétlődnek a törvényes rendelkezések minden konkrét, részletesebb feldolgozás nélkül.

2. Ami az önigazgatást a munkaközösség és a bíróság elnökének mint a szerv igazgatási elöljárójának viszonyát illeti, azon kérdések csökkentésére kellene menni, melyeknél az együttes döntéshozatalt alkalmazzák. Sokkal jobban kellene bővíteni azon kérdések körét, melyekben a munkaközösség önállóan határoz.

3. A hatékonyabb bírósági ügykezelés elengedhetetlen feltétele a bírósági igazgatás korszerűsítése. A bíróság csak ilyen módon tudja teljesíteni valamennyi kötelezettségét, és tud hozzájárulni társadalmunk gyorsabb fejlődéséhez.

Fordította *Teleki László*

Jegyzetek

1. Ferdo Culinovic: Igazságszolgáltatás Jugoszláviában, Zágráb, 1946.
2. Ivo Krbek: JFNK közigazgatási joga, Belgrád, 1955.
3. Srećko Zuglia: A bíróságok és a polgári igazságszolgáltatás többi szervei, Zágráb, 1955.
4. Nikola Stjepanović: JFNK közigazgatási joga, Belgrád, 1958.
5. Slavoljub Popović: Szervezés és tevékenység a közigazgatás egyes ágazataiban és a társadalmi szolgálatokban, Belgrád, 1961.
6. Slavoljub Popović: Közigazgatási jogi, általános rész, Bgd. 1975.
7. Tihomir Vasiljević: JSZSZK büntető eljárásjogának rendszere, Bgd, 1970.
8. JFNK Hivatalos Lapja 30/1954. sz.
9. JSZSZK Hivatalos Lapja 7/1965. sz.
10. VSZAT Hivatalos Lapja 9/1969. sz.
11. VSZAT Hivatalos Lapja 15/1965. sz.
12. VSZAT Hivatalos Lapja 22/1972. sz.

Irodalom

1. JSZSZK alkotmánya, JSZSZK Hiv. Lapja 74/9. sz.
2. A bíróságok belső ügykezeléséről szóló szabályzat (Bírósági ügyrend), VSZAT Hiv. Lapja 72/22. sz.
3. A rendes bíróságokról szóló törvény, VSZAT Hiv. Lapja 75/15. sz.
4. A népbíráságok megszervezéséről szóló törvény, JSZNK Hiv. Lapja 46/51. sz.
5. A bíróságokról szóló törvény, JSZNK Hiv. Lapja 54/30. sz.
6. Az általános hatáskörű bíróságokról szóló alaptörvény, JSZSZK Hiv. Lapja 65/7. sz.
7. Szabályzat az Újvidéki Kerületi Bíróság igazgatási szerveiről és a munkahelyek belső beosztásáról és szisztematizációjáról.
8. Szabályzat a Temerini Községi Bíróság igazgatási szerveiről és a munkahelyek belső beosztásáról és szisztematizációjáról.
9. Szabályzat a Kulai Községi Bíróság igazgatási szerveiről és a munkahelyek belső beosztásáról és szisztematizációjáról.
10. A büntetőeljárásról szóló törvény, JSZSZK Hiv. Lapja 77/4. sz.
11. Pravni leksikon, Bgd. 1970.
12. Nikola Stjepanović: Upravno pravo FNRJ, Bgd. 1958.
13. Slavoljub Popović: Organizacija i rad u pojedinim granama uprave i društvenim službama — Posebni deo upravnog prava, Bgd. 1961.
14. Slavoljub Popović: Upravno pravo, Opšti deo, Bgd. 1975.
15. Ivo Krbek: Upravno pravo FNRJ, Bgd. 1955.
16. Pavle Dimitrijević: Osnovi nauke o javnoj upravi, Niš, 1967.
17. Tihomir Vasiljević: Sistem krivičnog procesa prava SFRJ, Bgd. 1970.
18. Ferdo Čulinović: Pravosuđe u Jugoslaviji, Zagreb, 1946.
19. Srećko Zuglia: Sudovi i ostali organi građanskog pravosuđa, Zagreb, 1956.
20. Eugen Pušić: Bliža perspektiva razvoja uprave, Naša zakonitost, 1975. 9. sz.
21. Mlađen Đuro: Dijalektika odnosa starešine i ostalih radnih ljudi u organu uprave, Pravna misao, 1975. 3—4. sz.

22. Ilija Bekić: Samoupravljanje radnih ljudi u organima uprave u SFRJ, Naša zakonitost, 1976. 3. sz.
23. Radovan Šturanović: Samoupravna prava radnika u radnim zajednicama organa uprave, Opština, 1975. 8—9. sz.
24. Mlađen Đuro: Samoupravljanje u organima uprave, Opština, 1974. 4. sz.
25. Pero Krijan: Politička odgovornost upravnih funkcionara, Naša zakonitost, 1975. 11—12. sz.
26. Vojislav Bošković: Samoupravljanje u organima uprave, Naša zakonitost, 1976. 7—8. sz.
27. Đuro Gatarić: Samoupravna prava radnika u državnim organima, Naša zakonitost, 1973. 9. sz.
28. Lovro Šturm: Opšti pojmovi o automatskoj obradi podataka i oblasti uvođenja i automatizacije u javnoj upravi, Pravni život, 1970. 5. sz.
29. Borislav Milić: Politika kompjuterizacije pravosuđa u SFRJ, a közigazgatás és igazságügyi tevékenység korszerűsítéséről szóló tanácskozás anyaga. Kranj, 1972.
30. Vjekoslav Hraste: Prilog za predosnovu programa modernizacije pravosuđa, 1970.
31. Ilija Došen: O nekim problemima u ostvarivanju sudske funkcije, Pravni život, 1970. 10. sz.
32. Nikola Perenčević: Neka pitanja pravosudne reforme u nacrtima Ustava, Naša zakonitost, 1973. 7—8. sz.
33. Aleksandar Minaković: Efikasnost u radu pravosudnih organa, Pravni život, 1972. 12. sz.
34. Tiosav Velimirović: Nezavisnost suda i odgovornost sudije, Pravni život, 1972. 12. sz.

Rezime

O sudskoj upravi

Sudska uprava spada u malo obrađivane oblasti pravne nauke. Autor nastoji da u okvirima i obimu koji jedan članak dopušta, sistematski obradi pojam i funkcije sudske uprave. Težište rada je na funkcijama sudske uprave u svetlu raznih propisa i drugih normativnih akata koje važe na teritoriji SAP Vojvodine.

U I glavi autor određuje pojam i pravnu prirodu sudske uprave. Daje jedan pregled raznih definicija tog pojma i izvlačenjem njihovih zajedničkih elemenata pokušava odrediti jedan sintetički pojam, odnosno definiciju sudske uprave. Sudska uprava je prema njemu upravna delatnost usmerena s jedne strane na organizovanje unutrašnjeg reda i rada u sudu, obezbeđivanje potrebnih uslova rada, a s druge strane ima i nadzornu funkciju nad radom sudova.

U II glavi govori se o funkcijama sudske uprave. Autor deli funkcije sudske uprave na unutrašnje i spoljne. Pod spoljnom funkcijom sudske uprave pisac podrazumeva odnos između Sekretarijata za pravosuđe i opštu upravu s jedne strane i sudova s druge strane kao i odnos između samih sudova u poslovima sudske uprave. Sudska uprava u svom smislu pokazuje se kao „višespratna" delatnost, vrši se na više nivoa sa određenim pravima i obavezama prema višim

i nižim nivoima. Autor detaljno razlaže funkcije 1. Saveznog sekretarijata za pravosuđe i organizaciju savezne uprave, 2. Pokrajinskog sekretarijata za pravosuđe 3. Opštu upravu u odnosu na sudove, kao i funkcije. 4. Vrhovnog suda Vojvodine, 5. Okružnih sudova, i 6. Opštinskih sudova u poslovima sudske uprave.

Unutrašnja funkcija sudske uprave po mišljenju autora, sastoji se od organizovanja unutrašnjeg reda i rada u sudovima. Ove funkcije su takođe detaljno izložene.

U glavi IV govori se o odnosu sudske uprave i Zakona o krivičnom postupku. Naglašeno je da ovaj zakon reguliše sasvim drugačiju materiju od sudske uprave, ali da ipak sadrži neke odredbe koje bi po svojoj pravnoj prirodi pripadale sudskoj upravi. Sve te odredbe sudsko-upravne prirode imaju za cilj ubrzanje krivičnog postupka.

U sledećoj glavi autor se ukratko osvrće na odgovornost u vršenju poslova sudske uprave. Konstatuje, da sudije ne odgovaraju disciplinski za neuredno vršenje poslova sudske uprave zbog izričite naredbe zakona.

VI glava posvećena je odnosu sudske uprave prema samoupravljanju. Naglašava se da je to vrlo važno i aktuelno pitanje. Pisac detaljno izlaže ovlašćenja raznih samoupravnih organa suda i organa sudske uprave u pogledu vršenja samoupravnih prava. Naročita pažnja posvećena je ovlašćenjima predsednika suda u tom pogledu. Konstatuje se da predsednik suda kroz formu tzv. saodlučivanja može ostvarivati određenu vlast nad radnom zajednicom suda. Prema autorovom mišljenju tendencija razvoja samoupravljanja u sudu trebalo bi da ide u pravcu stalnog smanjenja broja pitanja po kojima se odlučuje u formi saodlučivanja predsednika suda i radne zajednice i tako jačati samoupravna prava radne zajednice.

U VII glavi govori se o perspektivama razvoja sudske uprave i razlozima koji idu u prilog što hitnijem pristupanju modernizacije sudske uprave.

Summary

On Judicial Administration

The administration of judiciary is a comparatively neglected field of jurisprudence. The author is trying to elaborate systematically the idea and the functioning of judicial administration, as far as the length and means of such an article allow him to go. The emphasis is laid on the functioning of the administration of judiciary in the light of various regulations and other documents and by laws in operation on the teritory of the Autonomous province of Vojvodina.

In the first chapter the author defines the idea and legal character of judicial administration. He gives a survay of various definitions and by selection of the essential features tries to render a synthetic definition. According to his definition the judicial administration functions in the sphere of management with the aim of organizing the inner management of law courts on the one hand, having a supervisiory function over the activities of law courts on the other hand.

The second chapter is about the functions of the administration. The author

distinguishes internal and external functions of administration. By external function he means the relations between the Ministry of Justice and general management on the one hand, and the law court on the other hand, and also the relations between the law courts themselves with regard to judicial administration. The administration in this instance appears as a „multilevel" avtivity, being carried out on different levels. The athor elaborates on the functions of 1. The Federal Ministry of Justica and constitution of the federal management. 2. Provincial Ministry of Justice and general management, with regard to the judiciary and their functions, 3. The Supreme Court of Vojvodina, 4. District Courts of law, 5. Municipial laws covering matters of juristic management.

The internal functions of the administration of judiciary consist of the inner management of courts. The author also elaborates on these functions.

The fourth chapter deals with the relations between judicial administration and criminal law. It is emphasized that this law regulates an entirely different field from judicial administration, yet it includes certain regulations which would, judicialy speaking, belong to judicial administration. These regulations of judicial management are meant to speed up legal procedures.

The following chapter touches on the responsibility of judicial administration while performing its task. The author observes that, by law, the judges are not liable to to be called to account in the event of not doing their duty properly.

The sixth chapter is dedicated to the relations of judicial administration toward self-management. He stresses the significance and timeliness of the issue, elaborates on the authorities of various self-managing bodies within the court of law and judicial administration when exercising selfmanagement rights. In that respect special attention is given to the powers of the president of the law court. It is noticed that the president may establish a certain domination over the people of the worker's organization by means of so called co-decision, and thus strengthen the self management rights of the workers' collective, the author believes that selfmanagement trends should try to reduce the cases of co-decision.

In the seventh chapter he deals with the prospective development of judicial administration argues in favour of its urgent modernization.

(J. J.)